

Володимир АНДРУНЦІВ

аспірант освітньо-наукової програми
«Публічне управління та адміністрування», ЗУНУ

ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОСНОВА ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах відновлення України після повномасштабного вторгнення Російської Федерації ключовим завданням державної політики стає забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні. У цьому контексті особливого значення набуває потенціал територіальних громад, який розглядається як інтегральна здатність громади ефективно мобілізувати й використовувати власні ресурси для досягнення цілей сталого розвитку та відновлення. Потенціал громади не є сталим або виключно природним феноменом – навпаки, це динамічне явище, яке може цілеспрямовано формуватися та посилюватися за умов наявності відповідних стратегічних підходів, управлінських рішень та інституційної підтримки.

Теоретичне осмислення поняття потенціалу громади охоплює декілька вимірів: ресурсний (наявність природних, людських, інфраструктурних, фінансових ресурсів), інституційний (ефективність управління, якість прийняття рішень, здатність до стратегічного планування), соціальний (рівень згуртованості, довіри, участі громадян), а також інноваційний (спроможність до запровадження нових підходів, цифрових рішень, розвитку підприємництва). Усі ці складові взаємодіють і формують цілісну картину потенціалу, який, за умов належної реалізації, може стати основою для повоєнного відновлення територій, що зазнали значних руйнувань, демографічних втрат та деструкції соціальних зв'язків.

У науковій літературі потенціал громади часто розглядається як сукупність матеріальних та нематеріальних можливостей до самозабезпечення, самоуправління та саморозвитку. Ці можливості актуалізуються в умовах криз, коли зовнішні ресурси обмежені, а успішне подолання викликів залежить від внутрішніх резервів, згуртованості та адаптивності. У зв'язку з цим потенціал

територіальних громад в Україні набуває нової ваги: він стає не лише фактором локального розвитку, а й базисом для відновлення національної економіки, безпеки та соціальної цілісності.

Формування дієвого потенціалу територіальних громад у повоєнний період передбачає не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й глибоке переосмислення ролі громади як активного суб'єкта розвитку. У післявоєнному середовищі зростає значущість багатовимірного потенціалу, до якого слід відносити не лише матеріальні ресурси, але й людський, інституційний, соціальний, фінансовий та інноваційний капітал. Саме синергія цих елементів визначає здатність громади до мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів для розбудови нової моделі функціонування, здатної відповідати на виклики відбудови та адаптації.

Людський потенціал є ключовим фактором, що визначає ефективність усіх інших сфер. Масова трудова міграція, депопуляція, загибель або поранення працездатного населення, переміщення внутрішньо переміщених осіб суттєво змінили демографічну структуру багатьох громад. Водночас нові умови створюють потребу у переорієнтації системи освіти та підготовки кадрів, розвитку локальних ринків праці, активізації молоді, залученні ветеранів і жінок до громадської участі та економіки.

Інфраструктурний потенціал постає не лише як фізична наявність будівель чи об'єктів комунальної власності, а як система, що має бути реконструйована відповідно до сучасних стандартів сталого, екологічного та інклюзивного середовища. Модернізація об'єктів критичної інфраструктури – енергетики, транспорту, водопостачання, медичних та освітніх закладів – є фундаментом для повернення населення, залучення інвестицій і запуску економічної активності.

Інституційний потенціал громади охоплює управлінську спроможність, якість адміністративних послуг, стратегічне мислення керівництва, а також наявність прозорих процедур участі громадян. Особливої уваги потребує розвиток стратегічного планування – з урахуванням ризиків, ресурсів і соціальної згуртованості. У повоєнному періоді громади мають

відновлюватися не просто як територіальні одиниці, а як простори довіри, де співіснування інституцій, бізнесу і громадянського суспільства забезпечує розвиток на засадах партнерства.

Фінансовий потенціал залишається одним із найбільш вразливих аспектів, оскільки війна підірвала базу місцевих бюджетів і дестабілізувала фінансові потоки. Водночас громади мають нові можливості для залучення ресурсів через міжнародні донорські програми, гранти, публічно-приватне партнерство. Ефективне управління такими ресурсами потребує прозорості, підзвітності та інвестиційної спроможності органів місцевого самоврядування.

Інноваційний потенціал визначає здатність громади до адаптації, впровадження цифрових рішень, розвитку креативної економіки, залучення молодіжних ініціатив і створення smart-просторів. Умови повоєнної трансформації можуть стати імпульсом для технологічної модернізації, зокрема в енергетиці, освіті, адміністративних послугах та медичній допомозі. Розвиток цифрової інфраструктури є не лише чинником ефективності, але й важелем для посилення інклюзивності та доступу до ресурсів.

Загалом, післявоєнний розвиток громад неможливий без комплексного підходу до формування їх потенціалу, що враховує потреби населення, ресурсну базу та нову соціально-економічну реальність. Саме такі складові здатні перетворити громаду на простір стійкого відновлення, в якому поєднуються безпека, розвиток і гідність.

У повоєнному відновленні України особливу роль відіграють інструменти і механізми, здатні не лише відновити зруйноване, а й сформувати якісно нову модель розвитку територіальних громад, орієнтовану на стійкість, ефективність та інклюзивність. Посилення потенціалу громад вимагає впровадження практик стратегічного управління, активного залучення громадян, налагодження партнерств та інтеграції локального рівня у національні та міжнародні програми відбудови.

Одним із ключових інструментів є стратегічне планування розвитку громад, яке має ґрунтуватися на комплексному аналізі

ресурсів, потреб та ризиків, пов'язаних із безпекою, демографічною ситуацією, інфраструктурою та соціальними змінами. Розроблення оновлених стратегій розвитку громад відповідно до вимог Закону України «Про засади державної регіональної політики» створює основу для формування пріоритетів, пошуку фінансування та обґрунтування управлінських рішень. Успішні громади впроваджують так звані плани відновлення, які включають окремі цілі щодо забезпечення житлом ВПО, реабілітації інфраструктури, розвитку малого і середнього бізнесу, а також залучення міжнародної допомоги.

Важливим механізмом підсилення інституційної та соціальної спроможності є реалізація програм участі, зокрема бюджету участі, створення дорадчих органів, залучення молоді та представників громадянського суспільства до ухвалення рішень. Такий підхід не лише активізує громаду, а й формує довіру до місцевої влади, підвищує ефективність рішень та посилює соціальну згуртованість. В умовах післявоєнного відновлення особливої ваги набуває участь представників вразливих груп – внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, жінок, людей з інвалідністю – у формуванні політик на рівні громади.

Серед ефективних інструментів також варто виокремити публічно-приватне партнерство (ППП), що відкриває можливості для мобілізації додаткових ресурсів, технологій, управлінських підходів та інвестицій. В умовах дефіциту бюджетних коштів співпраця з бізнесом може сприяти реалізації інфраструктурних проєктів, створенню робочих місць, розвитку місцевих екосистем. При цьому важливим чинником успішності PPP є прозорість, нормативна визначеність та довіра між партнерами.

Окремо слід відзначити роль міжнародної технічної допомоги, донорських програм, грантових інструментів та участі громад у програмах ЄС, ООН, Світового банку, GIZ, USAID тощо. Багато громад уже реалізують проєкти з розвитку енергоефективності, зелених технологій, цифрової трансформації, реабілітації соціальної інфраструктури. Участь у таких програмах потребує управлінської спроможності, кадрової підготовки та навичок проєктного

менеджменту, що своєю чергою формує ще один рівень потенціалу – інституційно-організаційний.

Підсилення потенціалу громад можливе лише за умови наявності прозорої, відкритої, діджиталізованої системи управління. Цифрові сервіси, платформи відкритих даних, геоінформаційні системи та аналітичні інструменти можуть значно покращити процес ухвалення рішень, підвищити ефективність витрат та якість публічних послуг. Це особливо важливо в умовах обмежених ресурсів і високої відповідальності перед громадами, які пережили травму війни.

Таким чином, лише поєднання стратегічного мислення, ефективного інструментарію та активної участі всіх стейкхолдерів здатне забезпечити перехід територіальних громад від етапу виживання до траєкторії сталого розвитку і зростання.

Список використаних джерел

1. Желюк Т., Жуковська А. Джерела фінансового забезпечення інклюзивного розвитку територіальних громад. *Вісник економіки*. 2022. № 3. 183-202. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1398>
2. Жуковська А. Детермінанти інклюзивного розвитку муніципальних утворень. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. № 25. С. 42-48. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41861/1/%D0%96%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
3. Жуковська А., Желюк Т. Інклюзивний розвиток територіальних громад в умовах війни та післявоєнної відбудови. *Вісник економіки*. 2024. Вип. 4. С. 24-45. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/htneu/article/view/1671/1786>
4. Жуковська А., Шушпанов Д. Інклюзивні територіальні громади: поняття, ознаки та підходи до вимірювання рівня їх інклюзивності. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2024. Випуск 29. С. 121-134. URL: <http://rarrpsu.wunu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/view/554>